

MCU SURANAREE JOURNAL

วารสาร
มจร สุรนารีสาร

MSJ
VOL.3 NO.2/2025

ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2568) VOL.3 NO.2 (May-August 2025)

หลักธรรมอริปไตย 3 เพื่อการประยุกต์ใช้สำหรับบริหารทางการศึกษา

The Principle Of Three Supremacy For Applies
To Educational Administration

ภูเมศร์ ศักดิ์จันทร์, พระครูวินัยธรวุฒิชัย ชัยวุฑฺโฒ
Phumet Sakchan, Phrakhruvinaithorn Wutthichai Chayawuddho
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University

ISSN : 2985-1106 (Print)

ISSN : 3088-1382 (Online)

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา
เพจ : สำนักวิชาการ มจร สุรนารีสาร

หลักอริปไตย 3 เพื่อการประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารทางการศึกษา THE PRINCIPLE OF THREE SUPREMACY FOR APPLIES TO EDUCATIONAL ADMINISTRATION

ภูเมศร์ ศักดิ์จันทร์¹ พระครูวินัยธรวุฒิชัย ชยวุฒโฒ²
Phumet Sakchan¹, Phrakhruvinaithorn Wutthichai Chayawuddho²

(Received: February 12, 2025; Revised: July 20, 2025; Accepted: August 23, 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งเน้นศึกษาหลักอริปไตย 3 เพื่อการประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารทางการศึกษา จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า หลักอริปไตยตามแนวพระพุทธศาสนาในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสและสอนเกี่ยวกับการเป็นผู้นำ นักปกครอง หรือนักบริหาร ซึ่งประกอบด้วยธรรม 3 ประการ คืออัตตอธิปไตย เป็นความมีตนเป็นใหญ่ซึ่งนึกถึงตน คำนึงถึงฐานะ เกียรติศักดิ์ศรี หรือผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญพึงใช้แต่ในขอบเขตที่เป็นความดี ส่วนโลกาธิปไตยเป็นความมีโลกเป็นใหญ่โดยยึดถือเอาเสียงหรือกระแสหรือความนิยมของคนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ และธัมมาธิปไตยเป็นความมีธรรมเป็นใหญ่ซึ่งการตัดสินใจโดยยึดเอาความถูกต้องเป็นระบบที่มีความเที่ยงธรรมและมีมาตรฐานสำหรับทุกฝ่าย ตลอดจนการประยุกต์นำหลักอริปไตย 3 ไปสู่การบูรณาการเพื่อนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารทางการศึกษาโดยผู้บริหารสามารถนำหลักอริปไตยมาใช้บริหารงานและจัดการเชิงกลยุทธ์ภายในองค์กร ซึ่งส่งผลต่อกระบวนการพัฒนามนุษย์ทำให้เกิดองค์ความรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพทำให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นของคนในองค์กรและสังคม

คำสำคัญ : การบริหาร, การศึกษา, พระพุทธศาสนา, อริปไตย 3

ABSTRACT

This academic article aims to study the principles of the three supremacy for application in educational administration. The study found that the principles of supremacy according to Buddhist teachings, as taught by the Buddha, relate to leadership, governance or administration. These principles consist of three components: The first, autonomy supremacy:

¹⁻² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช /Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Srithammasokkarat Campus.

*Corresponding author: E-mail: wattchai.pet@mbu.th

this refers to self-governance, focusing on oneself, considering one's status, dignity, or self-interest as important, and should be used only within the bounds of goodness. The second, worldly supremacy: this pertains to the dominance of worldly opinions, where the voices, trends, or popularity of the majority are considered significant. And the third, dharma supremacy: this represents the principle of having righteousness as the priority, making decisions based on correctness, with a system that is fair and has standards for all parties involved. Including the application of the three supremacy to integration for use in educational administration, where administrators can use the principles of supremacy to manage and strategically manage within the organization, which affects the human development process, creating knowledge and self-development to the fullest potential, resulting in peace and prosperity for people in the organization and society.

Keywords: Administration, Education, Buddhism, The Three Supremacy

บทนำ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งสำคัญที่อยู่คู่กับชีวิตมนุษย์ในทุกระดับ โดยเมื่ออยู่ตามลำพังแต่ละคนก็จะมีธรรมประจำตนและเมื่ออยู่ร่วมกันเป็นบ้านเป็นเรือนก็มีธรรมะสำหรับบ้านเรือน เพื่อให้ผู้ปกครองบ้านเรือนได้ปฏิบัติและเป็นธรรมที่เป็นไปเพื่อความสงบร่มเย็นแก่ตนเอง บ้านเรือน บ้านเมือง และโลก ฉะนั้นแล้วพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของมนุษย์จึงแยกออกจากกันไม่ได้ ซึ่งพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในหลายด้าน ทั้งด้านพระพุทธศาสนาเป็นพลังที่สร้างบูรณาการของสังคม ซึ่งเป็นสถาบันที่ถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ตลอดจนช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมและความเป็นชาติ ด้านพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม และด้านพระพุทธศาสนามีหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติ ปัญหาทางศีลธรรม และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (พระมหาจรรยา จันทสาโร (ลินลา), 2552)

โดยทั้งนี้การนำหลักธรรมของอริยปทัสส 3 เพื่อทำให้เกิดขึ้นในตนและสังคมเพื่อความสงบสุขร่มเย็นของสังคมนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครอง ด้านการใช้ชีวิต และด้านการบริหารทางการศึกษา ทั้งนี้ทั้งนี้ในการประยุกต์ใช้หลักอริยปทัสสในทางการศึกษาการบริหารทางการศึกษาและการจัดการศึกษา ซึ่งมีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนามนุษย์เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ โดยผู้บริหารสามารถนำหลักอริยปทัสสในทางโลก ในส่วนของอำนาจอริยปทัสสทางกฎหมายและหลักอริยปทัสสในทางธรรม โดยอรรถาธิบายไปปรับใช้ในการบริหารแนวคิดทฤษฎีและการประยุกต์ใช้หลักอริยปทัสส 3 เพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของหลักอริยปทัสส 3 ซึ่งประกอบด้วยอรรถาธิบาย โลกอริยปทัสส และธัมมาธิปไตย ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นหลักทางพุทธที่มนุษย์ควรนำไปยึดใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ตลอดจนการนำไปประยุกต์ใช้ปฏิบัติในหน้าที่การงานด้านต่างๆ ทั้งด้านการบริหารการปกครองและด้านการบริหารทางการศึกษา ซึ่งทุกๆการนำยึดมั่นและนำไปปฏิบัติจะส่งผลให้มนุษย์และสังคมเกิดความสงบสุขและใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขเกิดการช่วยเหลือดูแลและพึ่งพากันของสังคมตลอดไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวส่งผลให้การประยุกต์นำหลักธรรมของอริปไตย 3 ไปสู่การบูรณาการเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะทางด้านการบริหารการศึกษาและการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแบบอย่างการบริหารงานในองค์กรและดำเนินชีวิตให้เกิดความเป็นอริปไตย

หลักอริปไตย 3

คำว่า อริปไตย หมายถึง ความเป็นใหญ่ โดยในทางการปกครองนั้นเป็นอำนาจอิสระสูงสุด (sovereignty) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของความเป็นรัฐในปัจจุบัน ซึ่งจะขาดเสียมิได้ โดยพระพุทธเจ้าได้นำคำนี้มาอธิบายให้เป็นความหมายของการปฏิบัติธรรมของภิกษุ แต่ก็สามารถนำมาอธิบายในเชิงการปกครองได้ ดังนั้น อริปไตย มาจากคำว่า อริปไตยยะ ซึ่งแปลว่า การคุ้มครองที่ยิ่งใหญ่ โดยศัพท์ที่ว่านี้มาจาก อริ ปา ติ มารวมกัน โดย คำว่า อริ แปลว่า ยิ่งใหญ่ ส่วนคำว่า ปา แปลว่า คุ้มครอง และคำว่า ติ เป็นปัจจัยมีความหมายเป็นเพียงให้ศัพท์ที่ว่ามานี้ เป็นนามรวมทั้งหมดได้ศัพท์ว่า อริปัตติแล้วแผลงเป็น อริปไตยยะ และสุดท้ายก็กลายมาเป็น อริปไตย โดยความเป็นใหญ่นี้เป็นความหมายที่กว้างเกินไป และในพระไตรปิฎกเพียงระบุคำว่าอริปไตยไว้ก็เป็นลักษณะของการตั้งกรอบในเรื่องแนวคิดที่เน้นถึงหมวดธรรมเป็นหลักเท่านั้น (ทวี ผลสมภพ, 2534)

ส่วนความหมายของอริปไตย ตามความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานนั้นแปลว่า อำนาจอิสระของรัฐที่จะใช้บังคับบัญชาภายในอาณาเขตของตน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) และจันทิมา เกษแก้ว ได้ให้ความหมายของคำว่า อริปไตย โดยแท้ที่จริงต้องเพิ่มคำว่า “อำนาจอิสระ” เข้าไปอีกคำหนึ่งเพื่อให้ความหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้น เมื่อรวมคำทั้งสองเข้าด้วยกันจึงได้คำว่า อำนาจอริปไตย ซึ่งหมายถึงอำนาจอิสระในการปกครองประเทศ ไม่มีอำนาจอิสระอื่นใดในรัฐอยู่เหนืออำนาจอริปไตยหรือใหญ่กว่าอีกแล้วเพราะถือว่าอำนาจอริปไตยเป็นอำนาจอิสระแห่งรัฐ โดยรูปแบบที่พระพุทธเจ้าทรงประทานอำนาจอริปไตยให้แก่สงฆ์หรือมอบความเป็นใหญ่หรือให้สงฆ์เป็นผู้ใช้อำนาจอริปไตยแทนนั้นนับว่าเป็นการกระจายอำนาจอิสระให้กับกลุ่มภิกษุหรือสงฆ์หาได้มอบให้กับภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเข้ามาบริหารจัดการโดยเด็ดขาด ไม่แต่บางครั้งในการทำภารกิจบางประการ กลุ่มสงฆ์อาจมอบอำนาจอิสระให้กับตัวแทน หรือมอบให้ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งมาทำหน้าที่ก็ได้ (จันทิมา เกษแก้ว, 2540)

ตลอดจนในส่วนความหมายของอริปไตยตามหลักการรูปแบบการปกครอง ซึ่งคือ ความเป็นใหญ่ โดยตรงกับคำในภาษาบาลีว่า “อริปไตยยะ” หรือที่เราใช้ว่า “อริปไตย” ในด้านการเมืองเรามีการปกครองกันหลายรูปแบบ ถ้าเป็นการปกครองที่ถือคนคนเดียวเป็นใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือระบอบเผด็จการก็ตาม เรียกว่า “เอการิปไตย” คือ การปกครองที่มีคนคนเดียวเป็นใหญ่ ซึ่งถ้าหากการปกครองนั้นเป็นการปกครองที่เป็นคณะบุคคลร่วมกันปกครอง อำนาจมีได้อยู่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่หากขึ้นอยู่กับคณะบุคคล ซึ่งบุคคลเหล่านั้นจะต้องประชุมปรึกษากันก่อนว่าจะทำอะไร ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ การปกครองแบบนี้เราเรียกว่า “คณาธิปไตย” คือ การปกครองที่ถือคณะบุคคลเป็นใหญ่ โดยจะมีบุคคลคณะหนึ่งที่ผินักกำลังกันรักษาอำนาจอริปไตยไว้อย่างเหนียวแน่น

นอกจากนี้ความหมายของ อริปไตย แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าใหญ่เหนือเทวดาชั้นอินทร์พรหมที่ไหน แต่เป็นใหญ่ในแง่เป็นอิสระ เพราะตัวเองช่วยตัวเองได้ ยังแถมรัฐบาลได้เก็บภาษีรายได้จากผลประโยชน์ที่เราแสวงหาได้ด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้นเราก็เป็นใหญ่ คนทั้งหลายมารวมกลุ่มกันเข้าเรียกว่า ประชา เมื่อประชาชนพวกนี้มีแต่ผู้เป็นใหญ่ อันนี้เป็นแผนการสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในบ้านเมืองจึงรวมเป็นคำว่า ประชาธิปไตย (พระมหาจรรยา จันทสโร (ลินลา), 2552)

โดยนักวิชาการได้กล่าวถึงหลักอธิปไตยตามหลักพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความเป็นใหญ่ ความเป็นผู้มีอำนาจ เช่น ในพระพุทธศาสนาในยุคแรกๆ พระพุทธเจ้าเป็นผู้มีอำนาจอธิปไตย คือ มีอำนาจในการออกกฎระเบียบหรือข้อปฏิบัติในการยึดถือปฏิบัติสำหรับพระสาวก เรียกว่า พระธรรมวินัย ทั้งนี้ในการใช้อำนาจพระองค์ก็ได้ทรงใช้โดยพลการ แต่ทรงอาศัยเหตุที่เกิดขึ้นกับพระภิกษุในการบัญญัติพระวินัย โดยมีอำนาจในการบริหาร เช่น พระพุทธเจ้าทรงจัดองค์กรสงฆ์ขึ้นเพื่อความสามัคคีและความสงบเรียบร้อยดีงามของหมู่คณะในการอยู่ร่วมกันของสงฆ์ และอำนาจในการวินิจฉัยตัดสินคดี เช่น เมื่อพระสาวกรูปใดกระทำความผิด พระพุทธเจ้าจะทรงตรัสเรียกมาตักเตือนหน้าสงฆ์แล้วทรงลงโทษ พร้อมทั้งทรงบัญญัติ กฎ ระเบียบ ขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ (พระอริการสายแพร กตปุญโญ และเจื้อจันท์ วังทะพันธ์, 2564)

ในส่วนความหมายของอธิปไตยตามหลักพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรมนั้น หมายถึง ความเป็นใหญ่หรือภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่ (dominant influence; supremacy) โดยกล่าวว่าผู้เป็นอัคราธิปกพึงใช้สติให้มาก, ผู้เป็นโลกาธิปกพึงมีปัญญาครองตนและรู้พินิจ, ผู้เป็นธรรมาธิปกพึงประพฤติให้ถูกหลักธรรม และผู้เป็นหัวหน้าหมู่ เป็นนักปกครอง พึงถือธรรมาธิปไตย (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548)

ทั้งนี้สรุปได้ว่าความหมายอธิปไตยนั้น สามารถแบ่งได้ถึง 2 ลักษณะ คือ 1) หลักอธิปไตย (การปกครอง) ความหมายในแง่ของการปกครองซึ่งเป็นความเป็นใหญ่ การคุ้มครองที่ยิ่งใหญ่ หรืออำนาจสูงสุดที่จะใช้บังคับบัญชาจะสามารถบังคับหรือควบคุมได้ และ 2) หลักอธิปไตย (พุทธศาสตร์) ความหมายในแง่ของพุทธศาสนาคือการที่มีผู้เป็นใหญ่หรือความเป็นผู้มีอำนาจในการออกกฎระเบียบหรือข้อปฏิบัติในการยึดถือปฏิบัติในการยึดถือปฏิบัติสำหรับพระสาวก พร้อมทั้งทรงบัญญัติกฎและระเบียบเพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้อง แต่ทั้งหมดก็กล่าวถึงการมีอำนาจ มีความเป็นใหญ่และสามารถคุ้มครองรักษาปกป้องซึ่งกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ ไว้ได้

แนวคิดและความเป็นมาของหลักอธิปไตย 3

แนวคิดเกี่ยวกับหลักอธิปไตยโดยทั่วไปมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตย (sovereignty) มีลักษณะเป็นนามธรรม ซึ่งหมายถึงไม่สามารถจะมองเห็นได้หรือสัมผัสได้เหมือนกับองค์ประกอบอื่นของรัฐ สำหรับความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยนั้นถือได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของวิชารัฐศาสตร์สมัยใหม่ โดยความคิดได้มีการกล่าวถึงการมีอำนาจบังคับใช้กฎหมายและการมีความสัมพันธ์กับนานาชาติสำหรับอำนาจอธิปไตยเป็นที่ยอมรับว่าเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองของรัฐ ซึ่งทำให้รัฐมีอำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย และมีอำนาจในดำเนินกิจการระหว่างประเทศ และเนื่องจากอำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดดังกล่าว จึงไม่มีอำนาจอื่นใดภายในรัฐที่จะมาอยู่เหนืออำนาจอธิปไตย เพราะถ้ามีอำนาจใดมาจำกัดอำนาจอธิปไตยแล้ว อำนาจอธิปไตยนั้นก็จะเป็นอำนาจอีกต่อไป และในขณะเดียวกันอำนาจที่มาจำกัดนั้นก็จะเป็นอำนาจอธิปไตยใหม่ขึ้นแทน (พระมหาวรยา จันทสาโร (ลินลา), 2552)

สำหรับประเทศไทยนั้นมีความอธิปไตยเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ระบุเอาไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 3 ว่า “อำนาจ อธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นผ่านทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาล โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) อำนาจนิตินิติบัญญัติ 2) อำนาจบริหาร และ 3) อำนาจตุลาการศาล โดยอำนาจทางนิตินิติบัญญัติ คือ อำนาจในการออกกฎหมายเพื่อใช้ในการปกครองประเทศตามหลักทั่วไปผ่านทางรัฐสภาซึ่งประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา โดยประชาชนได้เลือกตั้งนำมาซึ่งความอยู่ดีกินดีของประชาชนตลอดจนความมั่งคั่งของประเทศ นอกจากนี้อำนาจทางการบริหาร คือ อำนาจซึ่งคณะรัฐมนตรีและข้าราชการทั้งหลายใช้ในการบริหารและปกครองประเทศตามกฎหมายซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติได้ตราขึ้นมา ส่วนอำนาจตุลาการหรืออำนาจ

ศาล คือ อำนาจในการตัดสินคดีความข้อขัดแย้งต่างๆระหว่างบุคคลกับบุคคล และบุคคลกับรัฐตามกฎหมาย นิติบัญญัติไว้ตราขึ้นมา

จากจุดเริ่มต้นจึงถือได้ว่าหลักอธิปไตยมาจากการรวมตัวกันของคนในสังคมขนาดเล็ก โดยมีครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยทางสังคมที่เล็กที่สุด และพัฒนามาเป็นสังคมที่ใหญ่ขึ้นเรื่อยๆจนกลายเป็นชุมชนทางการเมืองของประชาชนที่อาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มในอาณาเขตอันเดียวกัน ในดินแดนที่แน่นอนและมีรัฐบาลซึ่งมีอำนาจอธิปไตยและความเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐอื่นๆ โดยที่รัฐก็ถูกจัดตั้งขึ้นด้วยเจตนารมณ์ของมนุษย์เองที่ต้องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเพื่อความดีงามของการอยู่ร่วมกัน ดังนั้นจึงเห็นว่าอธิปไตยหรืออำนาจอธิปไตยได้เกิดขึ้นมาพร้อมๆกับการเริ่มก่อตั้งรัฐ ซึ่งจะเห็นได้ว่ารัฐที่สมบูรณ์นั้นจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ ประชากร ดินแดน รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย

ส่วนแนวคิดของหลักอธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท สามารถแบ่งเป็น 2 แบบ คือ 1) หลักอธิปไตยในธรรม และ 2) หลักอธิปไตยในวินัย (พระมหาจรรยา จันทสาโร (ลินลา), 2552) โดยในเบื้องต้นจะกล่าวถึงหลักอธิปไตยในธรรม ซึ่งหลักในข้อนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคน โดยคนเรานิยมอยู่กันเป็นหมู่เป็นคณะเป็นสังคม และคนในสังคมนั้น ก็ประกอบด้วยสมาชิกทุกเพศทุกวัย อาจจะมีแตกต่างกันทั้งทางด้านฐานะหน้าที่การงาน อุปนิสัย ความรู้ และความประพฤติ ซึ่งมีทั้งคนดีและคนเลว มีทั้งคนแข็งแรงและคนอ่อนแอ โดยหากไม่มีการปกครองหรือไม่มีผู้ใช้อำนาจในการปกครองจะส่งผลทำให้สังคมสับสนวุ่นวาย ไม่มีระเบียบวินัย และมีการกดขี่ข่มเหงกัน เกิดการเอาเปรียบกันตามใจชอบ จึงต้องมีการปกครองและระเบียบในการปกครองเพื่อควบคุมดูแลสังคมให้มีความเรียบร้อยและเกิดความสงบสุข หากมองถึงเรื่องการปกครองโดยที่รัฐทุกรัฐจะต้องมีผู้ปกครองที่คอยควบคุมดูแล และรักษาความสงบสุขของคนภายในรัฐ ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นการปกครองในระบบใดก็ตาม โดยผู้ปกครองและผู้บริหารถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งที่จะทำให้รัฐและทำให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในรัฐได้รับความสุข ฉะนั้นถ้ามีผู้ปกครองและผู้บริหารที่ดี มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรม ก็จะทำให้รัฐนั้นมีชื่อเสียง สง่างาม ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ราชาเป็น สง่าแห่งแคว้น”

ดังนั้นผู้ปกครองจึงต้องดำรงอยู่ในฐานะเป็นผู้นำประชาชนจะคอยเฝ้าดูและถือเอาเป็นแบบอย่าง ถ้าผู้ปกครองหรือผู้นำสามารถนำไปถูกทางส่งผลให้ประชาชนก็ทำตามไปถูกทางเช่นกัน หากตรงกันข้ามถ้านำไปผิดก็ส่งผลให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนไปด้วย ดังพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “เมื่อฝูงโค กำลังว่ายน้ำข้ามปาก ถ้าโคตัวนำฝูงไปคด โคทั้งหมดก็จะว่ายคดตามไปด้วยฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้นำ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม จะกล่าวไปยถึง ประชาชนที่เหลือ ถ้าผู้นำไม่ตั้งอยู่ในธรรมประชาชนทั้งประเทศย่อมอยู่เป็นทุกข์” หรือในพุทธพจน์อีกบทหนึ่งว่า “ในแคว้นแคว้นของราชาผู้มีเมตตา มีธรรมมั่นคง ประชาชนจะนอนเป็นสุข เหมือนนอนอยู่ในบ้านของตัวเองที่มีร่มเงาอันเย็นสบาย” ด้วยหลายๆเหตุผลข้างต้น จึงทำให้นักปกครองและนักบริหารที่ดีนอกจากจะมีความรู้ความสามารถแล้ว จะต้องใช้หลักธรรมในการปกครองด้วยเป็นการปกครองที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม

ในทางพระพุทธศาสนาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมเพื่อส่งเสริมการปกครองและการบริหารไว้เป็นอันมากตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 12 โดยได้กล่าวถึงหลักอธิปไตย 3 (พระไตรปิฎกฉบับหลวง, 2560) ซึ่งได้นำเอาหลักต่างๆที่พระองค์ได้ตรัสแสดงถึงคุณธรรมสำหรับนักปกครองและนักบริหาร ได้แก่ คุณธรรมของกษัตริย์จากสมังคคชาดก ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการแสดงให้เห็นว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสถึงการใช้อธิปไตยในการปกครองหมู่ชนไว้ว่า ผู้นำหรือผู้ปกครองจะต้องตั้งตนอยู่ในธรรม ยินดีในธรรม ทั้งกาย วาจา และจิตใจ ตั้งมั่นอยู่ด้วยขันติโสรจจะและสมาธิ รวมถึงพระศีลาจารวัตรที่ดีงาม ถึงแม้จะเป็นผู้ที่มิอำนาจอยู่เหนือผู้อื่น แต่ก็ต้องเป็นผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนและตัดสินความต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรม ไม่ลำเอียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งด้วยอคติ และให้ความเสมอภาค

กับประชาชนทุกคน อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นอำมาตย์ผู้ใหญ่ ทหาร ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน หรือผู้อื่นใด โดยต้องสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะและปกครองประชาชนให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข แต่หากเมื่อใดที่ผู้นำหรือผู้ปกครองถูกอคติครอบงำไม่พิจารณาไตร่ตรองถึงเหตุและตัดสินผลด้วยอคติก็จะส่งผลให้ประชาชนเกิดความเดือดร้อนอยู่ไม่เป็นสุข

นอกจากนี้คุณธรรมของนักบริหารจากมหาปชาดก ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสการใช้หลักอริยปทัตตามแนวพระพุทธศาสนาไว้ว่า สำหรับบุคคลที่เป็นผู้บริหารก็เปรียบเสมือนกับเป็นนายผู้ที่จะนำลูกน้องไปสู่เป้าหมาย หรือพาไปให้ถึงฝั่งของความสำเร็จ ดังนั้นนักบริหารที่ดีจะต้องเป็นบุคคลที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ต้องเป็นผู้ที่รู้จักเสียสละ เห็นอกเห็นใจผู้ที่เป็นลูกน้องหรือผู้ใต้บังคับบัญชาให้ความช่วยเหลือเมื่อเขาตกทุกข์ได้ยากจะต้องไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน นอกจากนี้แล้วคุณธรรมสำหรับนักบริหารที่ดีจะต้องเป็นนักปราชญ์ตั้งตนอยู่ในศีล และประกอบกิจการงานพิจารณาด้วยปัญญาและรู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ (พระมหาจรรยา จันทสโร (ลินลา), 2552)

องค์ประกอบของอริยปทัต 3

สำหรับหลักของอริยปทัตตามแนวพระพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญในการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย โดยที่เป็นเจ้าของอริยปทัตเป็นประชาชนและประชาชนนั้นก็ใช้อำนาจอริยปทัตที่ตนมีผ่านกระบวนการต่างๆทางการเมือง เนื่องจากการใช้อริยปทัตเป็นสิ่งที่สำคัญในการที่จะทำให้ประชาชนได้รับหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมต่อตนเองและความสงบสุขในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของอริยปทัต และได้มอบอริยปทัตซึ่งถือว่าความเป็นใหญ่นี้ให้แก่การการเมือง หรือตัวแทนเข้าไปใช้ในการบริหารแทนตน โดยมีเป้าหมายก็เพื่อให้ประเทศชาติมีความสงบสุข และสังคมเกิดความร่มเย็น โดยหลักการกำหนดหน้าที่ของผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองที่ดีนั้นปรากฏอยู่ในหมวดธรรมหลายหมวดตามที่พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่ภิกษุในการปฏิบัติธรรม (พระมหาจรรยา จันทสโร (ลินลา), 2552) ซึ่งตามหลักของอริยปทัต 3 มีองค์ประกอบ 3 ประการ ดังนี้

1) **อัตตาริยปทัต** หรือความมีตนเป็นใหญ่ โดยหลักที่มาจากภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ตามคำกล่าวว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์โศก และอุปายาสครอบงำชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสี่นี้จะพึงปรากฏ การที่เราละกามเช่นใดแล้วจึงออกจาก เรือนบวชเป็นบรรพชิต เราพึงแสวงหากรรมเช่นนั้น หรือกามที่เลวกว่านั้น นั้นไม่สมควรแก่เราเลย” ส่วนภิกษุนั้นเห็นประจักษ์ตามคำกล่าวว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอทำตนเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่า อัตตาริยปทัต ดังนั้นอัตตาริยปทัตเป็นการจะทำอะไรก็นึกถึงตน คำนึงถึงฐานะเกียรติศักดิ์ศรี หรือผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญพึงใช้แต่ในขอบเขตที่เป็นความดี

2) **โลกาธิปไตย** หรือความมีโลกเป็นใหญ่ โดยหลักที่มาจากภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ตามคำกล่าวว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เรา ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์โศก และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดกองทุกข์ทั้งสี่นี้จะพึงปรากฏ ก็เราบวชแล้วอย่างนี้พึง

คิดเรื่องงาม เรื่องปองร้าย เรื่องเป็ดเปียน โลกสันนิวาส (การอยู่ร่วมกันของสัตว์โลก) นี่ใหญ่ ก็ในโลกล้านนิวาส ใหญ่มีสมณพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์มีตาทิพย์รู้จิตของบุคคลอื่น สมณพราหมณ์เหล่านั้นมองเห็นได้แม้ จากที่ไกล แม้ อยู่ใกล้ก็ไม่ปรากฏรูปจิต (ของบุคคลอื่น) แม้ด้วยจิต (ของตน) สมณพราหมณ์แม่ เหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลายโปรดดูกุลบุตรนี้เพราะมีศรัทธา เขาจึงออกจาก เรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาป อกุศลธรรมอยู่แม้เทวดาผู้มีฤทธิ์มีตาทิพย์รู้จิตของบุคคล อื่นก็มีอยู่เทวดาเหล่านั้นย่อมปรากฏจากที่ไกลบ้าง เข้า มาใกล้แล้วกลับมองไม่เห็นบ้าง ย่อมรู้จิตด้วยจิตบ้าง เทวดาแม่เหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลายโปรดดูกุลบุตรนี้เพราะมี ศรัทธาเขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่” ทำให้ภิกษุเหล่านั้นประจักษ์ตามคำกล่าวว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่ เลอะเลื่อน กายที่สงบแล้วจักไม่ กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอทำโลกเท่านั้นให้เป็น ใหญ่ ละอกุศล ละ กรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ภิกษุทั้งหลาย นี้เราเรียกว่า โลกาธิปไตย ฉะนั้นโลกาธิปไตยเป็นการยึดถือเอาเสียงหรือกระแสหรือความนิยมของคนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ จะทำอะไรก็ทำไปตามกระแสเสียง ทำตามใจผู้คนส่วนใหญ่ เกรง กลัวต่อเสียงต่อว่า โลกาธิปไตยเป็นดาบสอง คม มีทั้งคุณและโทษ กล่าวคือหากเสียงส่วนใหญ่ประกอบด้วย ธรรมมาจากผู้มีคุณธรรมย่อมให้คุณ แต่หากไม่ ประกอบด้วยธรรมมาจากผู้ขาดธรรมย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ

3) **ธัมมาธิปไตย** หรือความมีธรรมเป็นใหญ่ โดยหลักที่มาจากเกิดขึ้นจากภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ตามคำกล่าวว่า “เราออกจากเรือนบวชเป็น บรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตไม่ใช่เพราะเหตุแห่ง ความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์โศกนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สวดกองทุกข์ทั้งสี่นี้จึงจะพึงปรากฏ พระธรรมอัน พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดูควร น้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนพรหมจารีผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่ พระ ผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้วอย่างนี้พึงเกียจคร้านประมาทอยู่นั้นไม่สมควรแก่เราเลย” ส่วนภิกษุเหล่านั้นย่อมเห็น ประจักษ์ตามคำกล่าวว่า “ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่น แล้วจักไม่เลอะเลื่อน กายที่ สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่” เธอยกธรรมเท่านั้นให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์ภิกษุทั้งหลายนี้ เรียกว่า ธัมมาธิปไตย ฉะนั้นธัมมาธิปไตยจึงเป็นอำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับการตัดสินใจโดยยึดเอาความถูกต้อง เป็นระบบที่มีความ เที่ยง ธรรม มีมาตรฐานสำหรับทุกฝ่าย

ดังนั้นสามารถกล่าวสรุปได้ว่าหลักอธิปไตย โดยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงอธิปไตยนั้น มีอยู่ 3 ประเภท คือ 1) อัตตาธิปไตย คือ การถือตนเองเป็นใหญ่ 2) โลกาธิปไตย คือ การถือความนิยมของหมู่ ชนเป็นใหญ่ และ 3) ธรรมาธิปไตย คือ การถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ โดยหลัก อธิปไตยทั้งสามประเภทนี้พระพุทธเจ้าทรงตรัสยกย่องธรรมาธิปไตยว่าเป็นหลักอธิปไตยที่ควรทำให้เกิดมีขึ้นใน ตนและสังคมเพื่อความสงบสุขร่มเย็นของสังคม (พระปัลลธนา อคฺคธมฺโม (พิมพารัตน์) และกฤตสุชิน พลเสน, 2565)

การประยุกต์ใช้อธิปไตย 3 การบริหารงานทางการศึกษา

สำหรับหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชีวิตคนในทุกระดับ เมื่ออยู่ตามลำพังตนก็จะ มีธรรมประจำตน เมื่อรวมกันเป็นบ้านเป็นเรือนก็มีธรรมะสำหรับบ้านเรือน เพื่อให้ผู้ปกครองบ้านเรือนได้ ปฏิบัติ เช่น ขรवासธรรมมีธรรมสำหรับผู้ครองเรือน และเมื่อรวมกันเป็นเมืองก็มีธรรมสำหรับเมือง ดังนั้นคำ

สอนในพระพุทธศาสนาจึงพอแก่การแจกจ่ายไม่เฉพาะเมือง แม้แก่โลกก็ไม่หมด และเป็นธรรมะที่เป็นไปเพื่อความสงบร่มเย็นแก่ตนเอง บ้านเรือน บ้านเมือง และโลก โดยพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของมนุษย์จึงแยกออกจากกันไม่ได้ ซึ่งพระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทให้เห็นเป็น 3 ประการ ดังนี้ 1) พระพุทธศาสนาเป็นพลังที่สร้างบูรณาการของสังคม เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ตลอดจนช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมและความเป็นชาติ ซึ่งในแง่พระพุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติและค่านิยมของชาวพุทธโดยตรง 2) พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดแนวทางการสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม โดยในแง่พระพุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม และ 3) พระพุทธศาสนามีหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติ ปัญหาทางศีลธรรม และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กันในโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (พระมหาจรรยา จันทสโร (ลินลา), 2552) ดังนั้นแล้วการประยุกต์นำหลักธรรมของอริยปไตย 3 ไปสู่การบูรณาการเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะทางด้านการบริหารการศึกษาและการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นแบบอย่างการบริหารงานในองค์กรและดำเนินชีวิตให้เกิดความเป็นอริยปไตย

การประยุกต์ใช้หลักอริยปไตยในทางด้านการศึกษการบริหารทางการศึกษาและการจัดการศึกษา ซึ่งมีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนามนุษย์เพื่อให้เกิดองค์ความรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ โดยผู้บริหารสามารถนำหลักอริยปไตยในทางโลก ในส่วนของอำนาจอริยปไตยทางกฎหมายและหลักอริยปไตยในทางธรรม โดยข้ออรรถาธิบายไปปรับใช้ในการบริหารจัดการองค์การเชิงกลยุทธ์ ดังนี้

1) การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ คือ การนำคน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการมาทำงานร่วมกันโดยครอบคลุมถึงโครงสร้างการทำงาน การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ การจัดกลุ่มงาน เป็นต้น

2) การกำหนดกลยุทธ์ เป็นการวางแผนโดยการกำหนดเป้าหมายที่องค์การต้องการประสบความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายในอนาคต ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นการเขียน Roadmap ของวิธีการและขั้นตอนในการบริหารจัดการ

3) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติเป็นการกระตุ้นการทำงานของบุคลากรในองค์กรเพื่อให้ดำเนินงานได้เต็มความสามารถเกิดประโยชน์ทั้งตนเองและองค์การ

4) การประเมินและควบคุมกลยุทธ์เป็นการควบคุม ติดตาม ตรวจสอบผลการดำเนินงาน และความก้าวหน้าที่เกิดขึ้นในองค์กรว่าดำเนินการได้ตามแผนการที่วางไว้หรือไม่ อีกทั้งการควบคุมจะช่วยให้องค์การทราบว่าต้องมีการปรับเปลี่ยนต่อไป

โดยกระบวนการที่จะทำให้องค์การบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์นั้น ผู้นำองค์การจะต้องนำทรัพยากร คือ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการ สู่กระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ 4 ด้าน ในการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ การกำหนดกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และการประเมินและควบคุม กลยุทธ์ โดยนำหลักอริยปไตยทางโลกและอริยปไตยทางธรรมไปปรับใช้ในการบริหารจัดการ โดยสรุปคืออรรถาธิบาย เป็นการตั้งสติเป็นจุดเริ่มต้น ก่อนจะทำภารกิจใด ส่วนโลกาธิปไตย เป็นการถือความนิยมของหมู่ชนเป็นใหญ่ และธรรมาธิปไตย เป็นการถือธรรม ความถูกต้อง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ตามลำดับ (พระอธิการสายแพร กตปุญโญ และเจือจันทร์ วังทะพันธ์, 2564)

ในการดำเนินชีวิตนั้นอันเนื่องมาจากสถานการณ์ปัจจุบันสังคมไทยนั้น อันเนื่องมาจากคนไทยมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันมากมาย ทั้งเป็นความคิดที่อรรถาธิบาย โลกาธิปไตย หรือแม้ความคิดเห็นที่เป็นธรรมาธิปไตย การที่จะทำให้คนไทยทั้งหมดในประเทศมีความคิดเห็น สอดคล้องกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกันได้ทั้งหมดนั้นคงเป็นเรื่องยากอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามการประยุกต์ใช้หลักอริยปไตย 3 จะสามารถแก้ไขปัญหาเรื่องความเห็นแตกแยกในสังคมได้ โดยการพิจารณาด้วยสติปัญญาอย่างถ่องแท้ (โยนิโสมนสิการ) ให้

รู้เท่าทันความคิด เห็น และจำแนกความคิดเห็น เหล่านั้นตามหลักอริยปไตย 3 ประการ เมื่อทราบความคิดเห็น จัดอยู่ในพุทธอริยปไตยข้อใด ให้ใช้หลักธรรมเหล่านี้ปรับความคิดเห็น โดยบุคคลผู้เป็นอิตตาริปป (อิตตาริปปไตย) พึงใช้สติให้มาก บุคคลผู้เป็นโลการิปป (โลการิปปไตย) พึงมีปัญญาครองตนและรู้พินิจบุคคล ตลอดจนผู้เป็นธรรมมาริปป (ธรรมมาริปปไตย) พึงประพฤติให้ถูกหลักธรรม โดยการประพฤติตามหลักธรรมอันดีงาม

ดังนั้นแล้วถึงคนแม้จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไปมากมาย ไม่ว่าความคิดเหล่านั้นจะเป็นความคิดที่เป็น อิตตาริปปไตย โลการิปปไตย หรือธรรมมาริปปไตยก็ตาม หากยึดมั่นเดินตามแนวทางแห่งหลักธรรม เหล่านี้ จะส่งผลให้การบริหารงานในองค์กรการศึกษาประสบความสำเร็จและสามารถนำมาช่วยพัฒนา ประเทศชาติให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเท่าเทียมอารยธรรมประเทศอื่นๆได้ และที่สำคัญที่สุดนั้นความคิดเห็น ต่างเหล่านี้จะไม่กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างสิ่งที่ไม่หวังดี ประทุษร้าย ประหัดประหาร และทำความเสียหายให้เกิดขึ้นในองค์กรและประเทศชาติ (พิสุทธิ์พงศ์ เอ็นดู และวิโรจน์ ทองปลิว, 2562) ซึ่งส่งผลให้ทุกคน ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข

สรุป

หลักของอริยปไตยนั้นเป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยการที่มีผู้เป็นใหญ่หรือความเป็นผู้มีอำนาจในการออกกฎระเบียบหรือข้อปฏิบัติในการยึดถือปฏิบัติ ซึ่งการยึดถือปฏิบัติพร้อมทั้งทรงบัญญัติกฎและระเบียบ เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้อง โดยมีแนวคิดของหลักอริยปไตยตามแนวพระพุทธศาสนาได้ปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงตรัสและสอนเกี่ยวกับการเป็นผู้นำ นักปกครอง หรือนักบริหาร ซึ่งประกอบด้วยธรรม 3 ประการ ดังนี้ 1) อิตตาริปปไตย คือความมีตนเป็นใหญ่ซึ่งนึกถึงตน คำนึงถึงฐานะ เกียรติศักดิ์ศรี หรือผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญพึงใช้แต่ในขอบเขตที่เป็นความดี 2) โลการิปปไตย คือ ความมีโลกเป็นใหญ่โดยยึดถือเอาเสียงหรือกระแสหรือความนิยมของคนส่วนใหญ่เป็นสำคัญ และ 3) ธรรมมาริปปไตย คือ ความมีธรรมเป็นใหญ่ซึ่งการตัดสินใจโดยยึดเอาความถูกต้องเป็นระบบที่มีความเที่ยงธรรมและมีมาตรฐานสำหรับทุกฝ่าย ตลอดจนการประยุกต์นำหลักธรรมของอริยปไตย 3 ไปสู่การบูรณาการเพื่อนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- จันทิมา เกษแก้ว. (2540). การเมืองการปกครอง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- ทวี ผลสมภพ. (2534). ปัญหาปรัชญาในการเมืองของโลกตะวันออก. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 64-65.
- พิสุทธิ์พงศ์ เอ็นดู และวิโรจน์ ทองปลิว. (2562). พุทธอริยปไตย 3 กับมุมมองความเห็นต่าง. วารสารบัณฑิตแสงโคมคา ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 : มกราคม – มิถุนายน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไตรปิฎกฉบับหลวง. (2560). อริยปไตยสูตร. พระไตรปิฎกเล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 12 อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาตร. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://84000.org/tipitaka/pitaka_item/v.php?B=20&A=3827&Z=3899&pagebreak=0 {17 มกราคม 2568}

- พระปลัดธนา อัครธมโม (พิมพ์รัตน์) และกฤตสุขชิน พลเสน. (2565). หลักอธิปไตยเพื่อพัฒนาผู้บริหาร. วารสารวิจัยธรรมศึกษา ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 : กรกฎาคม-ธันวาคม, ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม.
- พระมหาจรรยา จันทสโร (ลินลา). (2552). การศึกษาวิเคราะห์หลักอธิปไตยตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท. สารวิทยานิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอธิการสายแพร กตปุญโญ และเจื้อจันท์ วัชระพันธ์. (2564). การบริหารจัดการองค์การเชิงกลยุทธ์ตามหลักอธิปไตยในพุทธศาสนาเถรวาท. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ 8 ฉบับที่ 3: กรกฎาคม-กันยายน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). อธิปไตย 3. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 12). [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=125 {17 มกราคม 2568}